

Tarım Ürünleri Piyasaları

ZEYTİNYAĞI

SGB

Tarım Ekonomisi ve Politika
Geliştirme Enstitüsü

Ocak 2021

Dünya Zeytinyağı Verileri (bin ton)

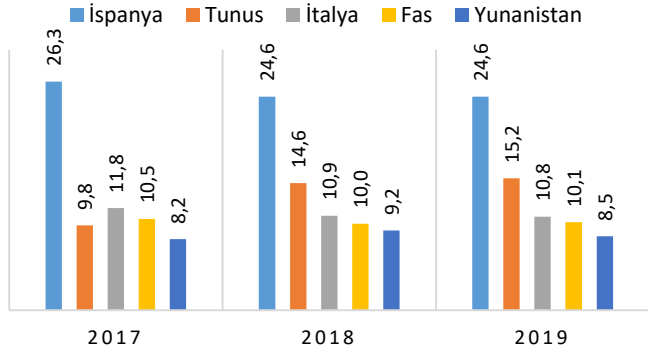
	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20 ¹	Değişim ² (%)
Üretim	3.177	2.562	3.379	3.262	3.207	-1,7
Tüketim	2.500	2.724	2.878	2.920	3.050	4,5
İthalat	791	782	943	975	1.156	18,6
İhracat	789	783	945	975	1.205	23,6
İhracat fiyatı (\$/ton) ¹	4.094	4.094	4.670	4.289	4.526	5,5

Kaynak: IOC, TradeMap (Erişim: Ocak 2021), ^{1/} Tahmin, ^{2/} Verisi bulunan son iki sezonun değişimini göstermektedir, ^{3/} GTİP 150910 saf zeytinyağı ve fraksiyonları

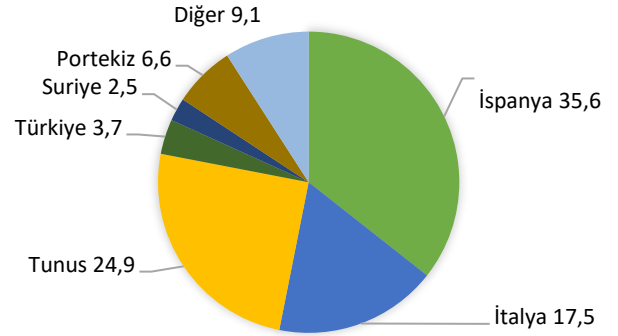
Dünya zeytin üretim alanları yaklaşık 10 milyon hektar düzeyindedir. Zeytin üretim alanlarının büyük çoğunluğu Akdeniz ülkelerindedir. Dünya zeytinyağı üretimi yıllara göre dalgalanmalar göstermektedir. 2019/20 sezonunda hava koşulları sebebiyle bir önceki yıla göre %1,7 azalarak 3,21 milyon olmuştur. Zeytin üretiminde önemli ülkeler; İspanya, İtalya, Yunanistan, Türkiye ve Tunus'tur. Zeytinyağı üretiminde AB ülkelerinin payı yıllara göre değişmekle birlikte ortalama %70'dir. Son yıllarda Avustralya, Japonya, Arjantin ve Şili gibi ülkeler de zeytin üretimine başlamıştır. İklim şartları, periyodisite özelliği ve hastalıklar; zeytinyağı arzını dalgalandırmaktadır.

Zeytinyağı sektöründe öncü ihracatçı ülkeler; İspanya, İtalya, Tunus, Türkiye'dir Dünya zeytinyağı ihracatı artan talebe bağlı olarak yıllara göre artış eğilimindedir. En fazla zeytinyağı ithal eden ülkeler ise sırasıyla ABD, AB, Brezilya ve Japonya'dır. Dünya zeytinyağı fiyatları, zeytinyağı üretiminde öncü olan İspanya ve İtalya borsalarında oluşmaktadır. Dünya zeytinyağı üretiminin de ihracatının da yarısından fazlası bu iki ülkeye aittir. 2017/18 ve 2018/19 sezonlarında küresel ekonomik krizin etkisiyle zeytinyağı üretici fiyatlarının düşük düzeyde kalması sebebiyle son iki yıldır AB zeytinyağı stokları artmaya başlamıştır.

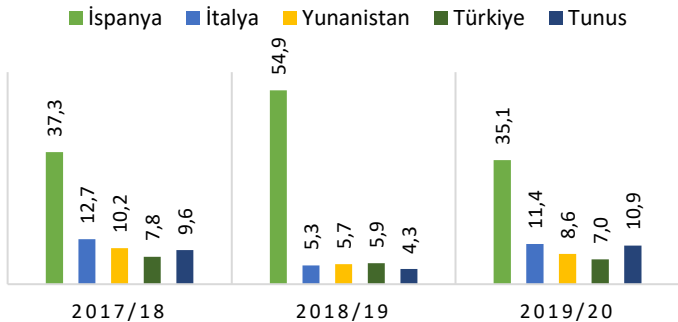
Zeytin üretim alanında önemli ülkeler (2019, %)

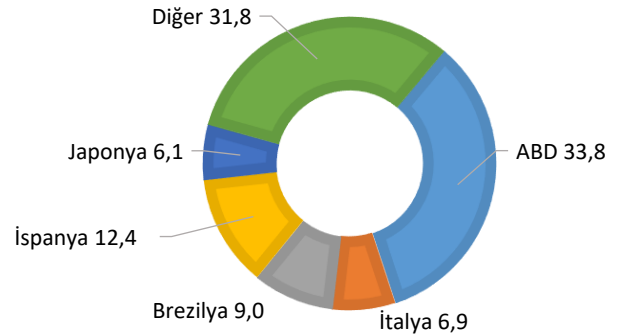
Ülkelere göre zeytinyağı ihracatı (2019/20, %)

Zeytinyağı üretiminde önemli ülkeler (2019/20, %)

Ülkelere göre zeytinyağı ithalatı (2019/20, %)

Türkiye zeytin üretimi 2019 yılına kadar artış eğilimi göstermiştir. Bunun en önemli nedenlerinden birisi, yıllara göre zeytin üretim alanlarındaki artıştır. Son yıllarda yeni zeytin bahçesi tesisi ve sertifikalı zeytin fidanı destekleriyle

zeytin üretim alanları artış göstermiştir. TÜİK Bitkisel Üretim İstatistiklerine göre 2020 yılında zeytin üretimi 1,32 milyon ton olarak gerçekleşmiştir

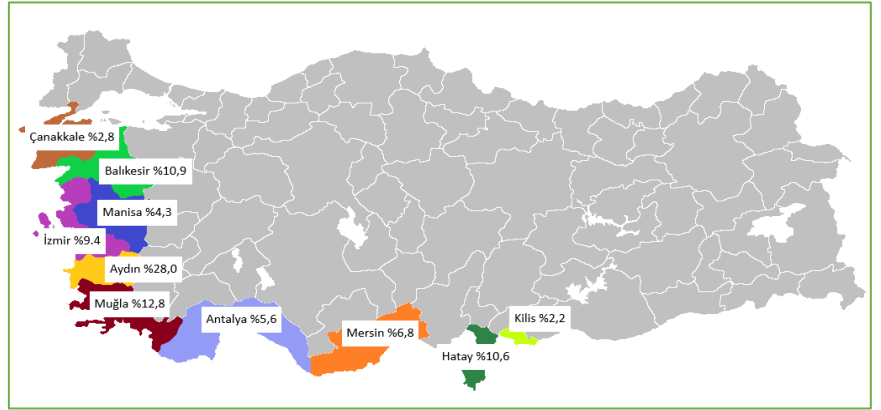
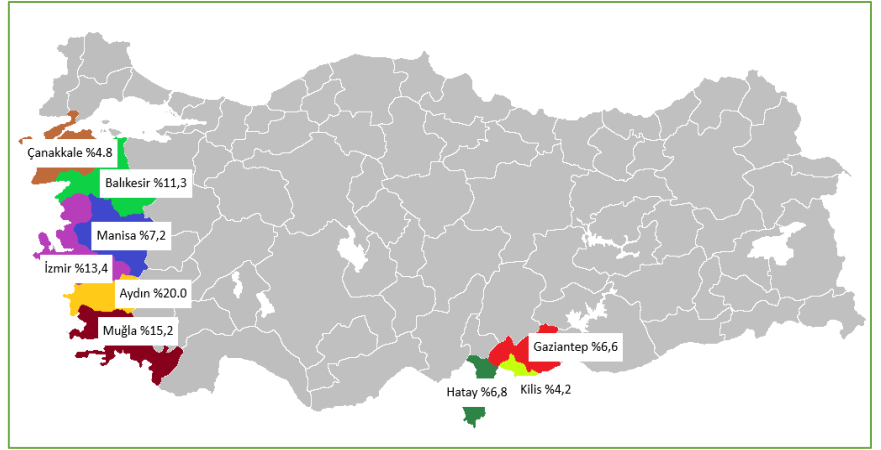
Türkiye Zeytin ve Zeytinyağı Verileri (ton)

	2015	2016	2017	2018	2019	Değişim ¹ (%)
Toplam Zeytinlik Alanı (bin da)	8.369	8.455	8.461	8.644	8.792	1,7
Toplam Zeytin Ağacı Sayısı (bin adet)	171.992	173.758	174.594	177.844	182.076	2,4
Toplam Zeytin Üretimi	1.700.000	1.730.000	2.100.000	1.500.000	1.525.000	1,7
Sofralık Zeytin Üretimi	400.000	430.000	460.000	426.995	415.000	-3,0
Yağlık Zeytin Üretimi	1.300.000	1.300.000	1.640.000	1.073.472	1.110.000	3,4
Zeytinyağı Üretimi²	185.000	195.000	287.041	193.613	224.595	16,0
Zeytinyağı İhracatı³	12.831	17.819	50.217	65.940	43.862	-33,5
Zeytinyağı İthalatı³	2.632	1.307	16	4.844	23.401	383,1

Kaynak: TÜİK, UZZK (Erişim: Ocak 2021), ¹ / Son iki yılın değişimini göstermektedir. ² / Geçici veriler (UZZK). ³ / GTİP 150910 alınmıştır.

Zeytin alanları ve üretimi; Zeytin ekili alanlar yıllara göre artış eğilimindedir. 2019 yılında toplam zeytinlik alan 8,79 milyon dekadır. Yağlık zeytin dikili alanlarda en önemli iller Aydın, Muğla, İzmir'dir. Toplam zeytin üretimi 2020 yılında 1,32 milyon tondur. Toplam zeytin üretiminin yaklaşık %75'i yağlık zeytinden oluşmaktadır. 2020 yılında 867 bin ton yağlık zeytin elde edilmiştir. Haritada 2019 yılında yağlık zeytin ekili alanların ve üretimin yoğun olduğu iller görülmektedir. Yağlık zeytin üretiminde önemli iller Aydın, İzmir, Muğla, Balıkesir ve Hatay'dır.

Zeytinyağı üretimi; Türkiye zeytinyağı üretiminde dünyada ilk beş ülke içinde yer almaktadır. 2020 yılında 867 bin ton yağlık zeytin çeşitli şekillerde işlenerek yaklaşık 173 bin ton zeytinyağı elde edilmiştir. En çok yağlık zeytin üreten üç il sırasıyla Aydın Balıkesir ve Muğla'dır. Bir litre zeytinyağı elde etmek için yaklaşık 5 kg yağlık zeytin kullanılmaktadır. Üretilen zeytinyağı türlerine göre Natürel Sızma, Riviera ve Rafine zeytinyağı olarak ayrılmaktadır.

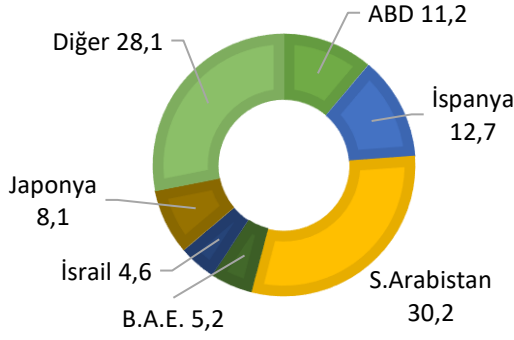

Türkiye, zeytinyağı ihracatında ilk dört ülke arasında olmasına rağmen, zeytinyağı ihracatında öncü ülke olan İspanya'nın yaklaşık beşte biri kadar ihracat gerçekleştirmektedir. Türkiye'nin zeytinyağı ithalatı dünya ithalatı göz önüne alındığında yok denecek kadar azdır. IOC (Uluslararası Zeytin ve Zeytinyağı Konseyi) verilerine göre sızma zeytinyağında 2019/20 sezonunda toplam 1,21 milyon ton ihracat yapılmıştır. İspanya 429 bin ton ile bu ürün grubunda ilk sırada yer alırken onu 211 bin ton ile İtalya, 300 bin ton ile Tunus, 80 bin ton ile Portekiz ve 45 bin ton ile Türkiye izlemektedir.

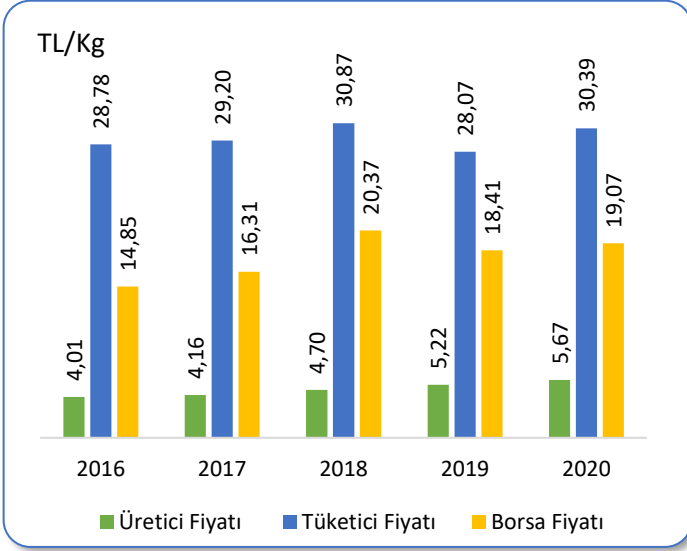
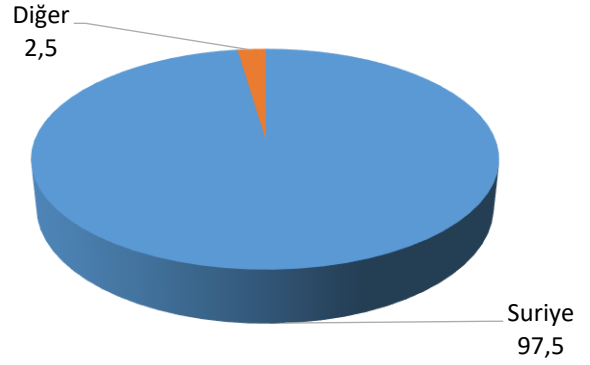
Türkiye'nin sızma zeytinyağı ihracatı 2020 yılında 20,35 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Türkiye 2020 yılında Suudi Arabistan'a 6,14 bin ton, İspanya'ya 2,58 bin ton, ABD'ne 2,27 bin ton ihracat gerçekleştirmiştir.

Zeytinyağı ihracatında ham zeytinyağı ihracatının payının giderek azalması ve katma değeri yüksek ürünlerin oransal olarak daha çok ihraç etmesi Türkiye'nin rekabet gücünü artıracaktır.

Türkiye zeytinyağı ihracatında önemli ülkeler (2020, %)

Türkiye'nin zeytinyağı ithalatı yaptığı ülkeler (2020, %)

2020 yılı ortalama zeytin üretici fiyatı 5,7 TL/kg'dır. 2020 yılı Aralık ayında yaklaşık 6,6 TL/kg olan zeytin üretici fiyatı, bir önceki aya göre %2,5 artmış ve bir önceki yılın Aralık ayına göre %15,7 artmıştır.

2020 yılında ortalama zeytinyağı tüketici fiyatı 30 TL/kg'dır. 2020 yılı Aralık ayında 35,9 TL/kg olan zeytinyağı tüketici fiyatı bir önceki aya göre %6,7 artmış ve bir önceki yılın Aralık ayına göre %23,5 artmıştır.

2020 yılında ortalama zeytinyağı borsa fiyatı 19,97 TL/kg'dır. 2020 yılı Aralık ayında 19,07 TL/kg olan zeytinyağı borsa fiyatı bir önceki aya göre % 8,84 azalmış ve bir önceki yılın Aralık ayına göre %1,98 artmıştır.

Zeytincilik sektörünün gelişmesi amacıyla oldukça geniş yelpazede uygulanan desteklemeler zaman içinde değişime uğramıştır. Geçmişte uygulanan destekleme araçları içinde; destekleme alımları, girdi sübvansiyonları ve doğrudan gelir desteği bulunmaktadır. Destekleme primleri yıllar içinde destekleme alımlarıyla yer değiştirerek kesintiye uğrasa da günümüzde fark ödemesi adı altında devam etmektedir. Son olarak 2019 yılında dane zeytine ilk defa prim verilmeye başlanmıştır.

2020 yılında üreticilere verilen desteklerden, alan bazında dekara 15 TL mazot ve dekara 4 TL gübre desteği, Zeytinyağı fark ödemesi 80 kilogram/kuruş, tane zeytin fark ödemesi 15 kilogram/kuruş, sertifikalı fidan kullanım desteği (standart fidan kullanan bahçelerde 100 TL/dekar, sertifikalı fidan kullanan bahçelerde 280 TL/dekar) bulunmaktadır. Zeytine verilen destekler toplamı, 2016 ile 2020 yılları arasında 0,71 TL/kg'dan 0,98 TL/kg'a yükselerek yaklaşık %34 artmıştır. Zeytine verilen destekler içinde en fazla paya sahip olan fark ödemeleri, bu yıllarda 0,70 TL/kg'dan 0,80 TL/kg'a yükselerek % 38 artmıştır. Gübre desteği 2015-2019 yılları arasında 0,01 TL/kg'dan 0,02 TL/kg'a yükselerek yaklaşık %100 artmıştır. 2019 yılından itibaren dane zeytine de 0,15 TL/kg prim desteğine başlanmıştır. Bunların yanında üreticilere kalite primi desteği verilmesi zeytinyağı sektörünün lehine olabilecektir.

Verilen Destek (TL/kg)

	Fark Ödemesi	Toprak Analizi	Gübre	Mazot	Toplam
2016	0,700	-	0,011		0,711
2017	0,800	0,001-	0,017	0,010	0,828
2018	0,800	0,001-	0,022	0,013	0,836
2019	0,800	0,001-	0,020	0,010	0,831
2020	0,80 + 0,15	0,002	0,021	0,010	0,983

Kaynak: TOB verilerinden TEPGE hesaplamaları, 2020 yılı hesaplamaları 2019 yılı verimi esas alınarak yapılmıştır. Fidan desteği sadece yatırım yılında yapıldığından destek hesaplamasına katılmamıştır.

	2016	2017	2018	2019	2020
Zeytin Fiyatı (TL/kg)	4,01	4,16	4,70	5,22	5,67
Zeytin Fiyatı+Destek (TL/kg)	4,74	4,99	5,54	6,05	6,66
Gübre Fiyatı (TL/kg)(a.sülfat)	0,62	0,71	1,02	1,22	1,28
Mazot Fiyatı (TL/lt)	3,85	4,69	5,78	6,43	6,07
1 kg yağlık zeytin ile alınabilecek girdi miktarı (kg)					
Zeytin/Gübre	6,47	5,86	4,61	4,28	4,43
Zeytin+Destek/Gübre	7,61	7,04	5,44	4,97	5,20
Zeytin/Mazot	1,04	0,89	0,81	0,81	0,93
Zeytin+Destek/Mazot	1,23	1,07	0,96	0,94	1,10

Kaynak: TOB ve TÜİK verilerinden TEPGE hesaplamaları
2020 destekleri, 2019 verimi esas alınarak hesaplanmıştır.

Zeytin Girdi Pariteleri;

2016 yılından itibaren zeytin üretici fiyatlarında destekler hariç %41,4 artış, destekler üretici fiyatlarına yansıtıldığında ise %40,3'lik artış olmuştur. 2016-2020 yılları arasında girdi fiyatlarındaki değişime bakıldığında gübre fiyatlarında %79 artış, mazot fiyatlarında ise %58 artış gözlenmiştir. 2016'da bir kg zeytin ile 6,5 kg gübre alınırken 2020'de yaklaşık 4,4 kg gübre alınabilmektedir. Destekler zeytin fiyatına dahil edildiğinde ise bir kg zeytin ile 2016'da 7,7 kg gübre alınırken 2020'de 5,2 kg gübre alınmaktadır. 2016'da bir kg yağlık zeytin ile 1,04 lt mazot alınırken, 2020'de 0,93 lt mazot, destekler zeytin fiyatına eklendiğinde ise 2016 yılında 1,2 lt mazot alınırken 2020 yılında 1,1 lt mazot alınmaktadır.

GENEL DEĞERLENDİRME

Dünya zeytin alanları ve üretimi yıllara göre artış eğilimindedir. Zeytin üretimi; zeytin ağacının ekolojik isteklerinden dolayı başta Akdeniz olmak üzere belirli bölgelerle sınırlı durumdadır. Dünyada zeytinyağı tüketimi ise hızlı bir şekilde artmaktadır.

Üretici ve ihracatçı ülkeler verimi yüksek, kaliteli, düşük maliyetli, katma değeri yüksek ürünler üreterek ve pazarlama etkinliğini yüksek tutarak piyasada öncü ülke olabilirler.

Türkiye'de zeytinyağı sektöründe özellikle son on yılda olumlu gelişmelerin yaşandığı, fakat bu haliyle bile üretimde öncü (İspanya, İtalya) ülkelerle aynı düzeye gelinemediği, sonuçta bu durumun zeytin ve zeytinyağı kalitesini ve ihracatını olumsuz etkilediği anlaşılmaktadır. Türkiye'nin zeytinyağı sektörüyle ilgili yaşamakta olduğu sorunlardan biri, periyodisite nedeniyle zeytinyağı fabrikalarındaki kapasite kullanım oranındaki düşüklüktür ve bu sorun Türkiye'de söz konusu ülkelere daha büyük boyutta yaşanmaktadır.

Ayrıca ürün maliyetleri, girdiler özellikle de mazot fiyatlarındaki yükselme nedeniyle olumsuz etkilenmektedir. Zeytin yetiştiren ve zeytinyağı işleyen işletmelerin yapısal sorunlarının çözülmesi gerekmektedir. Üretimi, kaliteyi ve verimi arttırmaya teşvik edecek teknik uygulama ve teknolojilerin desteklenmesi ile üreticilerin

dış piyasalarda rekabetini arttıracak şekilde prim desteklerinin verilmesi önemlidir.

Türkiye zeytinyağı ihracatında ilk dört ülke arasında olmasına rağmen, ihracat değeri öncü ülke olan İspanya'nın yaklaşık beşte biri kadar ihracat gerçekleştirmektedir. Türkiye'de zeytinyağı üretiminin önemli bir kısmı uluslararası ticarete konu olmakta ancak Türkiye'de zeytinyağı ihracatı daha çok katma değeri düşük nitelikteki ham yağ şeklinde yapılmaktadır. İhraç edilen yağın küçük bir oranı dış piyasada ambalajlı olarak satılmaktadır. İhracatı ambalajlı ve Türk zeytinyağı olarak tanıtabilmek ve daha çok bu şekilde ihraç edebilmek hedeflenmelidir. Zeytinyağı sektörünün üretimden tüketim aşamasına kadar bütün alanlarda uzun vadeli programlar çerçevesinde desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir.

2020 yılında görülen COVID-19 Pandemi sürecinin zeytinyağı sektörüne ve üreticilere etkileri bir sonraki üretim sezonunda daha çok yansımaktadır. Zeytin üretim miktarı olarak İspanya ve İtalya'da hava koşulları iyi gittiğinden ve son iki yıllık stokların artmasından dolayı tedarikte önemli bir sıkıntı yaşanmayacağı söylenebilir. Türkiye'de ise 2020 Mayıs ayında yaşanan aşırı sıcakların ve sonbahar kış aylarındaki kuraklığın zeytin verimini etkileyebileceği düşünülmektedir.

TARIMSAL EKONOMİ VE POLİTİKA GELİŞTİRME ENSTİTÜSÜ (TEPGE)

Enstitümüz tarım, gıda, çevre ve kırsal kalkınma konularında ekonomik araştırmalar yaparak ve/veya yaptırarak başta T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı olmak üzere, kamu ve özel sektörde karar alıcı birimleri bilgilendirmeyi, böylece araştırma sonuçlarına dayalı politikalarla/kararlarla ülke tarımının gelişimine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bilgi çağının gereklerini yerine getirebilen, konusunda üzerine düşen görevleri yapmaya yetkin ve güçlü bir kurumsal yapıya ulaşmayı hedeflemektedir.

<https://arastirma.tarimorman.gov.tr/tepge>

Bilgi için: Dr. Zerrin ÖZKAN, zerrin.ozkan@tarimorman.gov.tr, +90 312 2875833